

alkalmas. Ez a gumó, mely az említett évben ért először Magyarország földjére s később a nép táplálására tényleg alkalmasnak bizonyult, a burgonya volt.

Különösen *Lipót* uralkodása idején látjuk a holland hatást Magyarországon érvényesülni. A *Wesselényi—Nádasdy—Zrinyi*-féle összeesküvés súlyos megpróbáltatások elé állította a nemzetet, s különösen a protestánsokat. A pozsonyi törvényszék a megidézett lelkészek nagy részét börtönnel és gályarabsággal sújtotta, eladván őket a spanyol király gályáira fejenként 50 aranyért. *Ekkor a németalföldi rendek utasították követüket, hogy bírja rá a császárt az üldözések megszüntetésére s egyben utasítást adtak de Ruyter Mihálynak, Hollandia legnagyobb tengerész-hősének, hogy a gályarabokat szabadítsa ki. De Ruyter a parancsnak eleget is tett, s a még életben lévő 26 gályarabot kiszabadította. 1907-ben, a nagy tengerész-hős 300 éves születési évfordulóján a magyar református egyház zsinata egy ezüst koszoru küldésével fejezte ki kegyeletét *de Ruyter* 250 év előtti emberbaráti cselekedetéért. E koszoru, melynek 26 levelére a 26 rabprédikátor neve van vésvé, ma is ott függ *de Ruyter* sirhantján.*

(Vége köv.)

NYÁR.

*Mi már a tengert nem látjuk soha.
Nekünk a tenger látomás marad,
melyre olasz-kék menny oszt sugarat,
élérhetetlen part, hullám-csoda.*

*Itt nem fogadnak bókos pálmafák.
Pártázatos, fehér kastély helyett
mogorva templom vár a víz felett,
falusi tűz, falusi árvaság.*

*De ez a nagy folyó, látod, tied:
sugaras Lidod, zúgó tengered, —
s ez a hőmpölygő dallam, lásd, enyém —*

*és este kinyitom az ablakom
és a históriáit hallgatom:
egyetlen transzilván hősköltemény.*

Marosszentimre.

Áprily Lajos.

* **Lázár Lajos székely testvérünk**, kolozsvári egyetemen végzett tanárjelölt a Feketesas-utca 17. szám alatt jól felszerelt könyves boltot nyitott, hol az egyetem hallgatói mindennemű tankönyveiket beszerezhetik. Papir- és írószerek raktáron. — Székely testvérünk életrelvő, egészséges vállalkozását az egyetemi hallgatóság megértő pártfogásába ajánljuk. „Minden erdélyi megpróbált magyar ember csonkamagyarországi életharca — harc Erdélyért is“.

NAGY KALAPJAVÍTÓ IPARTELEP Mencz Károly és Fia

menekült kalapos **Mars-tér 8. sz.**, a kórház során. Vilamos megálló a rókusai templomnál. Bármily férfi és női velur és filc kalapot újjácsinál felelősség mellett gyorsan és szakszerűen. — Saját készítményű női kalapok kaphatók minden színben és formában gyári áron.

A jó munkáért számtalan elismerés.

A kisebbségi nemzetek védelmének újabb eredményei.

Írta: Balogh Arthur.

Akik a kisebbségi nemzetek védelmének ügyével behatóbban foglalkoznak, de a közösemények figyelmesebb szemlélői, egyáltalában bizonyára élénken emlékeznek még arra a famózus cikkre, amelyet a nyár derekán olvashattak a mai román kormány felhivatalosában, a bukaresti Viitorul-ban. Ennek a különösen magyar dolgokkal szemben tárgyilagosságról nem valami jó hírnevű kormány-organumnak augusztus 31-iki számában olvashatták azokat a megfontolásra — már mint a mai kormánynak a kisebbségi kérdésben vallott mentalitása szempontjából megfontolásra-méltó sorokat, amelyek megérdemlik, hogy emlékezetbe idéztessenek.

Szól pedig a nevezetes cikknek főbb része a következőképen. — Az a kisebbségi klauzula — mondja a liberális kormány szócsöve — melyet Juon Bratianu, mint Románia első kiküldöttje a versailles-i konferencián nem fogadott el, egy szerencsétlen klauzula, amelyet csak azért iktattak a békeszerződésbe, hogy a nagy államoknak alkalmat adjanak a kis államok ügyeibe beavatkozni. Ha 1919-ben támogatták volna Románia miniszterelnökét, amikor határozottan és ünnepélyesen tiltakozott a lealacsonyító kisebbségi záradék felvétele ellen a békeszerződésekbe, ma nem lennének nehéz helyzetek, amelyek abból állanak elő, hogy sértő határozatokat hoznak egy barátságos hatalommal szemben. A négyes szövetség, melyet elég erőssé tesz hatalma és joga, Genuában egyértelműleg visszautasított minden befolyásolást, amelyek kívülről jöttek. A kisebbségek kérdése, amint a román államférfi tiszta felfogása vallotta, amikor Versailles-ben tiltakozott, a nemzeti államoknak tisztán belső kérdése marad. Minden külső beavatkozás bármely formában a kisebbségek kérdésében visszautasításra fog találni a jövőben és egy 70 milliós blokk, amely az adriai tengertől a fekete tengerig és a Matapan-foktól a balti tengerig terjed, kész közös frontot csinálni mindenféle „humanitárius“ igénnyel és mindenféle beavatkozással szemben az államok belső viszonyaiba.

Részletesebben idéztük a román felhivatalos hírhedt közleményét, mert napnál világosabban mutatja az a magát liberálisnak nevező mai kormány felfogását ebben a kérdésben. Emlékezetbe kellett azt idéznünk azért is, mert amint az utóbbiakban látni fogjuk, ez a vélemény — bármennyire fontos reánk nézve gyakorlati szempontból — szerencsére ma már meglehetősen egyedül áll azokban a mérvadó körökben, amelyeknek feladata annak a 25 milliónyi embertömegnek szabad életéről gondoskodni, melyet a békeszerződések új impériumok alá kebeleztek be. De hogy még jobban kitűnjön az a kirívó ellentét, amely a kisebbségek kérdésében a román hivatalos felfogás és az európai békét és konszolidációt szolgálni akarók közt fennáll, emlékezetbe kell idéznünk még valamit. Ez már közelebbi időpontra esik. Bratianu miniszterelnök októberben lefolyt kolozsvári látogatásának idejére. A miniszterelnök ekkor tartott beszédében először azt az egészen rébuszerű, felesleges kijelentést tette, hogy a kisebbségek Nagy-Romániában a románokkal szemben sem magasabban, sem alacsonyabban nem állanak. Hogy magasabban hogyan állhatnánk egyáltalában, azt csak a liberális vezér tudná megmagyarázni.

Tette ezután pedig azt a nemkevésbé nevezetes kijelentést, hogy a békeszerződésből származó határozmányokat a kisebbségek jogaira vonatkozólag meg

lehet kerülni és közönséges formalitásokká változtatni. Magukban nincsen semmi erejük, hogy valósággá váljanak. — Mintha bizony volna olyan törvény a föld kerekéségén, amelyet nem lehetne megkerülni és formalitássá változtatni. Eléggé megmutatták eddig is, hogy nincsen. És mintha egy jogszabály magában valósággá válhatna, ha azt azok, akikre tartozik az életbe való átvitelök, nem akarják. Végtelenül naiv és jellemző beszédek ezek.

De mondott Románia ezidőszerinti kormányelnöke még valamit, mivel egyenesen a nagy történet-hamisítók sorába állt. A mi kisebbségünk kérdése, mondotta, csak a román államra tartozik. Arról azonban elfeledkezett egyidejűleg megemlékezni, hogy a román állam — ha ugyan ezt egyáltalán tehetne volna — egyoldalulag kivonta magát ama kötelezettségei alul, amelyeket a párisi kisebbségi egyezményben Bratianunak minden előzetes makacs huzódózása és az állami szuverénitás köpenyébe való takargatózása dacára a nagy hatalmak erélyes nyomása következtében vállalnia kellett. Amelyek ma is fennállanak teljes sértetlenségükben, egyoldalulag meg nem változtathatóan, sőt a Népliga mind hathatósabbá váló garanciája alá helyezve. A miniszterelnök tehát egyszerűen olyasvalamit mondott, ami prima facie valótlán, közönséges ferdités és ha mentsége lehet, az csak abban állhat, hogy ezt a közönséges ferditést egy még közönségesebb kortesbeszéd keretében követte el.

Ezekkel a belső félhivatalos és hivatalos hangokkal szemben, amelyek nyilvánvalólag számunkra már eleve vesztett csatát akarnak vivni el nem számítható szabadságküzdelmekkel és nemzetközi jogvédelem alá helyezett jogok érvényesítésére törő nemzeti törekvésekkel, a szabadság és egyetemes emberi haladás minden igaz barátja jóleső örömmel állapíthatja meg, hogy az új idők egyik mindenképpen legfontosabb problémája: a kisebbségi nemzetek jogvédelme az utóbbi néhány hó folyamán jelentős eredményeket tud felmutatni. Igaz, nem a valóságos életben még, mert hiszen azok, akiknek kötelessége lenne érvényt szerezni elvállalt kötelezettségeiknek, ez ellen még mindig kézzel-lábbal védekezni igyekeznek. Ez ugyan megpróbáltatásos, fájdalmas és szenvedéses lehet a kisebbségi nemzetekre, de végeredményben mit sem határoz. Ha azok, akik ma uralmat gyakorlók, évtizedeken keresztül elnyomatásukra hivatkozva követelték a dolgok új rendjét és dolgoztak minden erejükből nyíltan és titkon annak előkészítésén, végül erkölcsi igazságuk alapján nyerték el igazságaik teljesítését, lehetetlen, hogy ugyanezen erkölcsi igazság alapján — nem is szólva a fennálló jogi lekötölésekről és ünnepélyes biztositásokról — ne nyerjék el jogaik és jogos kivánságaik beteljesedését azok, akik ma már nem uralkodók, hanem ezidőszerint legalább még csak az uralomnak pusztá tárgyai. Lehetetlen, hogy ugyanazok az államok, amelyek a világháború eredményeként végső sorban éppen ennek az eszmének: a nemzeti szabadságok teljessé tételének köszönik megnagyobbodásukat, vagy éppen keletkezésüket, szembehelyezkedjenek ugyanezen eszmével csak azért, mert most mások szabadságairól van szó.

A közelebről lefolyt hónapok alatt több nevezetes eseményt jegyezhetünk fel, amelyek jelentős lépéssel vitték előre a kisebbségi nemzetek védelmének ügyét. Elsősorban ezek közt a Népliga szeptemberi üléséze érdemli meg a figyelmet, amelynek e részben kiemelkedő mozzanata Murray oxfordi egyetemi tanárnak a kisebbségi nemzetek védelmére benyújtott javaslata volt. Murray már a Népliga múlt évi üléséze alkalmával betérjesztett egy javaslatot, amelyben azt kívánta kimondatni, hogy a Népliga alakít-

son egy állandó bizottságot, amelynek joga legyen a panaszos feleket kihallgatni és a helyszínén vizsgálatokat tartani. Ezt az indítványt a Népliga, amely minden kétségbevonhatlan jóakarata mellett némi érthető óvatossággal és tartózkodással kezeli ezt a kérdést, nem fogadta el. Kedvezőbb sors jutott azonban osztályrészül a Murray ezidei javaslatának.

Ugyanis a Népliga elfogadta az angol delegátusnak azt a javaslatát, hogy amennyiben a kisebbségek védelmére vonatkozó szerződésekre vonatkozólag jogi vagy tényleges jellegű konfliktus áll elő az illető kormány és a Népliga valamely más tagja között, a Népliga tanácsa az állandó nemzetközi bírósághoz forduljon annak eldöntése végett. Gyakoribb és komolyabb konfliktusok esetén a kisebbségek védelmét a Népliga kiküldötteinek közbenjöttével kell eszközölni, akik az illető kormány hozzájárulása mellett lesznek kijelölendők és ezeknek feladata a konfliktusokról tárgyalagos jelentést betérjeszteni. Egyidejűleg elfogadták Benes-nek azt a javaslatát is, hogy a főtítkárság az a felőli jelentéseket is tartsa számon, hogyan teljesítik a kisebbségek az illető állammal szemben kötelességeiket.

Természetesen nem egy olyan álláspont is kifejezésre jutott a felszólalások során, amely épenséggel nem volt kedvező a kisebbségek ügyére. Ezek az álláspontok egyáltalán két véglet között mozogtak. Az egyiket Hanotaux francia delegátus képviselte, aki azt mondotta, hogy a kisebbségek problémáját legjobban úgy lehet megoldani, amint azt Franciaország tette, nevezetesen a kisebbségek asszimilálásával.

Homlokegyenest ellenkező álláspontot foglalt el ezzel szemben Radew bolgár delegátus, aki szerint a mai időknek és a modern demokratikus felfogásnak sokkal inkább megfelel a nemzeti kisebbségeket a maguk sajátosságukban fenntartani és az államban magasabb egységbe foglalni. Ugyancsak a nagy francia demokrácia képviselője a Népligában: Hanotaux találta szükségesnek a Murray-féle javaslat tárgyalása alkalmával hangsúlyozni, hogy nem ajánlatos az igen nehéz kisebbségi kérdésben, amely jórészt az illető államok belpolitikai kérdése — mintha csak Bratianut hallanók — nem ajánlatos a Népligának nagy buzgalommal eljárni. A tapasztalat ugyanis szerinte azt mutatja, hogy ezeket a kérdéseket a nemzeteknek az illető állam keretén belüli együttműködése által lehet a legjobban megoldani és akkor, ha kívülről nem nagyon igyekeznek ezt a megoldást befolyásolni. Arról persze a francia demokrácia képviselője hallgatott, hogy a nemzeteknek ez az összeműködése éppen ma a hatalmat gyakorlók nacionalizmusa miatt lehetetlen. De nem utolsó sorban érdekes volt a jugoszláviai delegátusnak: Nincsicnek az a kijelentése sem, amely szerint azoknak az államoknak az alkotmánya, amelyek nemzetközi szerződéseket kötöttek a kisebbségek védelmére, annyira demokratikus, hogy lehetetlen a nemzeti kisebbségek jogainak rendszeres megsértése! Ezt mondotta annak a „demokratikus“ államnak a képviselője, amelyben a magyarokat rendszeresen kihagyták a választói névjegyzékekből, hogy egyebet ne is említsünk.

Mindezen mesterkedések dacára is kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy a nemzetek nagy tanácsa, a Népliga mind nagyobb figyelmet szentel a kérdésnek, maga is érezve, hogy ugyszólván létalapjától fosztaná meg önmagát, ha ezt nem tenné, ha nem szerezne érvényt annak az új nemzetközi jogi tételnek, hogy a nemzeti kisebbségek védelme kiragadtatik az egyes államok tetszés szerint elintézhető belügyi köréből és közös garancia alá helyeztetik. Maga is érzi, hogy az

új államok rendje ezzel a tétellel áll, vagy bukik. Még inkább lehet pedig számítani ennek a védelemnek hatályosabbá válására, ha egyszer az északamerikai Egyesült-Államok belépnek a Népligába, ami kétségtelenül csak idő kérdése, de ami feltételezi természetesen, hogy a Népliga ne legyen csak az a győztesek mai birtokállományát biztosító szövetkezés, amivé a franciák eredeti eszméjének csufos kiforgatásával tettek. De még mint hatalombiztosító szövetkezés sem hagyhatja állandó figyelmen kívül a Népliga a népkisebbségek kérdését, mert nyilvánvaló, hogy amíg ezek kielégítve nincsenek, szó sem lehet az új, vagy megnagyobbodott államok konszolidációjáról, sőt inkább az igazságtalanság szülte elkeseredés csak a multak visszakívánását táplálhatja a kisebbségekben. Ha ennek a belátásnak következményeit egyes államok, így Franciaország nem hajlandó levonni, ennek egyszerűen az a magyarázata, hogy nem akarják azoknak az u. n. utódállamoknak érzékenységet érinteni, melyekkel jó barátságot akarnak fenntartani. És ez magyarázza meg azt is, hogy miért tanúsít Anglia sokkal nagyobb megértést a kisebbségekkel szemben. Azért, mert egyfelől nincsen ugyi szüksége az u. n. utódállamok barátságára, mint Franciaországnak, másfelől ezáltal csak régi tradícióit követi, amelyek azt mutatják, hogy a nagy igazságossági kérdések, a népek szabadsága mindig hatalmas szónólójukra találtak a nagy világhatalomban. Ehhez képest az angol sajtó is egészen másként kezeli ezt a kérdést, mint a francia. A Népliga szeptemberi ülésezése alkalmával különösen lehetett ezt látni, amikor a legjelentékenyebb angol lapok szót emeltek a mellett, hogy a Nemzetek Szövetségének most már sürgősen rendezni kell a kisebbségi kérdést és különösen a magyar kisebbségek helyzetére hívták fel a figyelmet.

További nevezetes mozzanata a népkisebbségek védelme ügyének az interparlamentáris konferencia ugyancsak szeptemberi ülésezése, amely tekintélyes testület, a háború által félbeszakított működését ismét felvévén, tanácskozásait főleg ennek a kérdésnek szentelte. Kiemelkedő pontja volt ennek az ismert magyarbarát lord Newton-nak felszólalása, aki különösen az erdélyi magyarok helyzetére utalva kifejtette a kisebbségi kérdés súlyos veszélyeit és hangoztatva, hogy a kisebbségek védelme tekintetében a helyzet ma még sokkal rosszabb, mint volt, a tartós béke előfeltételének a kisebbségek jogainak tiszteletben tartását mondotta. A konferencia határozattá emelte Adelswaerd báró azon javaslatát, hogy a nemzeti kisebbségek kérdésének további tanulmányozását állandó nemzetiségi bizottság elé utalja, amely a legközelebbi konferencia elé egy olyan nemzetközi szabályzat tervezetét terjessze elő, amely a nemzeti és felekezeti kisebbségek jogait valamennyi államban biztosítja. Kívánja továbbá az interparlamentáris konferencia, hogy a Népliga alakítson külön bizottságot, amely a Népliga tanácsa mellé legyen rendelve avégből, hogy tanulmányozza és jelentést tegyen a tanácsnak minden kérdéstről, amely a nemzeti kisebbségeket illeti. Minden figyelmét fordítsa erre a kérdésre és igyekezzen a kisebbségeket hatályosan megvédeni.

Részletes megbeszélés tárgyát képezte a kisebbségek kérdése az egyházak békeszövetségének kopenhágai konferenciáján, amelyen a kérdést a nálunk is járt Sir Dickinson, a világszövetség angol csoportjának vezetője, fejtette ki. Végül majdnem egyidőben az interparlamentáris unió bécsi tanácskozásával az International Law Association buenos-ayresi ülésezése is foglalkozott a kisebbségi problémával, kívánva,

hogy az egyes kisebbségekhez tartozó személyeknek a nemzetközi törvényszék előtt is érvényesíthető per-képességét el kell ismerni és a kisebbségeknek jogok legyen, hogy a Népligához és az állandó nemzetközi törvényszékhez önállóan intézhessenek feliratot. Kisebbségi ügyekben a törvényhozást egy, a nemzetek által megválasztott testületre kell bízni, amelynek határozatai az állami törvényhozásokra kötelező erejűek legyenek.

Masaryk cseh köztársasági elnök egy újabb értekezésében azt a reményét fejezte ki, hogy a nemzeti kisebbségek kulturális fejlődését mindenütt biztosítani fogják. A hazafiság nem fogja egyuttal a más nemzetekkel szemben érzett gyűlöletet és megvetést jelenteni. A nacionalizmus megmarad, de megszűnik a nemzetiségi gyűlölet. Szerinte Európának angol és amerikai részről kifogásolt balkanizációja, vagyis apróbb államokra bomlására szükség volt, hogy az addig elnyomott nemzetek felszabaduljanak. Ezek most megnyugodtak és így a balkanizáció a fejlődés egy magasabb fokát jelenti. Erre azt mondhatjuk, hogy nem lehet a fejlődésnek magasabb foka az, ha ezek a most megnyugodott nemzetek még sokkal kiméletlenebbül teszik ugyanazt, amit ők annyira felpanaszoltak. A fejlődés magasabb fokáról majd csak akkor lehet beszélni, ha teljességgel megváltoztatják a nemzeti kisebbségekkel szemben eddig követett eljárásukat és módszereiket. Ennek be kell következni mielőbb saját érdekükben. És hogy ennek belátása sokáig ne várásson magára, erről amint láttuk, mind hatályosabban, mind nagyobb nyomatékmal gondoskodnak azok a világszervezetek, amelyek hivatva vannak kisebb-nagyobb tekintéllyel hallatni szavukat ebben a nemcsak egyes nemzetek szabad életére, hanem az egyetemes fejlődésre is oly nagyfontosságú kérdésben.

Uramisten.

Szavak sulyosodnak az ajkaimra, de nem, nem ejtem ki őket!

Nem kérek és nem panaszolok, nem hajtom büszke főmet a porba, de fel sem szegem dacos akagattal.

Csupáncsak szavakat őrzök néma ajkaim között.

Szavakat őrzök Uramisten s ezek a szavak olyan sulyosak, hogy véresre tépik a számat, oly mérgesek, hogy keserűekké válnak az ajkaim s kiszikkad belőlük minden cseppje az élni akarásnak.

Az ünnepek óta őrzöm ezeket a szavakat; az ünnepek óta, amikor örömtűzek gyultak a szívben s a szeretet ünnepéről szólott az Irás.

Ünnepelni akartam én is, hozzád indultam Uramisten.

Az uton autók túlköltek végig, bennük milliós szörmék, festék, puder, nők, akik a szerelemért szerelemből élnek. Az utca hangos volt. Hömpölygő emberáradat. Mulatók, nyilvános helyek zsufolásig telve. És minden arcon egy ugyanazon kifejezés: a szeretetét, az élni, élvezni szeretését, az önszeretetét . . .

A templom bejáratánál ijesztő emberroncs kéregetett a szeretet nevében: nyűtt koldus asszony tépott rongyok közül kikandikáló lábcsónkokkal, ölében szerderjes ajku, angolkóros gyermekével . . .

Uramisten! — Én nem mentem be a templomba, mert a szeretet akkorra mind-mind elszökött a szivemből. Csak szavak maradtak még bennem, szavak s ezek a szavak az ajkaimon sulyosodnak, de nem, nem ejtem ki őket! . . .

Budapest, 1922.

Szamos.